

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРОКУРОРА**ETHICAL REQUIREMENTS FOR THE PROFESSIONAL PROSECUTOR'S BEHAVIOR**

Кушніренко А.О., студентка V курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У науковій статті розглядаються деякі національні й міжнародні особливості етичних і моральних вимог, що ставляться до професійної поведінки працівників органів прокуратури України. Звертається увага на те, що чинним Законом України «Про прокуратуру» передбачено присягу прокурора, яка прямо вказує на існування певних етичних вимог до посади прокурора. Проводиться загальний огляд таких етичних засад, які передбачені Кодексом професійної етики та поведінки прокурорів, а також детальний аналіз деяких із них, що, на думку автора, є найбільш актуальними в умовах сучасного реформування системи органів прокуратури України. Крім того, акцентується увага на завданнях Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, що дає змогу зрозуміти, які цілі переслідуються при встановленні певних етичних і моральних засад у поведінці працівників органів прокуратури. Наголошується на тому, що відповідність кожного працівника прокуратури етичним вимогам є необхідним фундаментом для відновлення та становлення довіри нашого суспільства до органів прокуратури, а також зміцнення й підвищення авторитету прокуратури не лише серед інших органів державної влади, а й на міжнародній арені при здійсненні взаємодії зі схожими органами. У статті досліджуються такі засади поведінки прокурора, як професійна честь і гідність і формування довіри до прокуратури; добросовісність, зразковість поведінки й дисциплінованість, а також недопущення проявів корупції, оскільки кожна з них є досить проблемним питанням у функціонуванні системи органів прокуратури в нашій країні. Також проводиться аналіз підзаконних нормативно-правових актів, зокрема затверджених Генеральним прокурором України, які прийняті для здійснення контролю за дотриманням належного виконання прокурорами етичних і моральних вимог, що ставляться до їхньої професійної поведінки, що свідчить про важливість та актуальність розглядуваної теми.

Ключові слова: етика прокурора, моральні засади, кодекс, етична поведінка, професійні якості, прокуратура.

In scientific article, we consider some national and international features of ethical and moral requirements for professional prosecutors' behavior in Ukraine. We pay attention to valid Law of Ukraine "On Prosecutor's Office", which says about oath of prosecutor, which straightly points at existence of some ethical requirements for prosecutor's position. We examine ethical issues in Code of professional ethics and behavior of prosecutors in general, and also analyze some of them in details, which are the most relevant in conditions of modern transformation of prosecutors' offices. Moreover, we emphasize tasks of Code of professional ethics and behavior of prosecutors, that make us understand aims of establishment of some ethical and moral issues in prosecutors' behavior. We are sure, that correspondence of each prosecutor to ethical requirements is important basement for restoration and formation of trust of our society, and also strengthening and increase of authority of prosecutor's office not only between other state institutions, but also in multinational area during cooperation with similar agencies. In the article we make research of several ethical issues of prosecutor's behavior like professional honor and dignity, creation of trust in prosecutor's office; honesty and exemplary behavior and discipline; inadmissibility of corruption, because each of them is the problematic aspect in activity of prosecutors' offices in our country. Furthermore, we analyze bylaws of General Prosecutor of Ukraine, which are passed for making control in sphere of following ethical and moral requirements for prosecutors' behavior. It points out that topic of this article is a very important and relevant nowadays.

Key words: prosecutor's ethics, moral issues, code, ethical behavior, professional qualities, prosecutor's office.

Постановка проблеми й актуальність теми. В умовах реформування та підвищення ефективності діяльності органів прокуратури України значна увага приділяється статусу прокурора як особи, що виконує функції з підтримання публічного обвинувачення в суді та захисту законних інтересів держави в суді. Особа, що претендує на зайняття вакантної посади прокурора, повинна відповідати не лише передбаченим чинним законодавством України вимогам щодо громадянства, володіння державною мовою, стажу роботи в юридичній сфері й володіння певним рівнем вищої освіти, а й певним морально-етичним вимогам щодо професійної поведінки прокурора. Якщо кожен працівник органів прокуратури України буде відповідати моральним, етичним і діловим якостям, це значно підвищило б довіру громадян до органів прокуратури та до держави взагалі й зміцнило б їхній авторитет у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо етичних вимог до професійної поведінки прокурорів досліджувалося не лише вченими, які є правниками, а й соціологами, політологами, психологами тощо. Також варто зазначити, що ця тема є актуальною й серед чинних працівників органів прокуратури України, що не лише забезпечує науковий розгляд цього питання, а й ураховує практичний досвід прокурорів. Серед науковців, які досліджували цю тему, – О. Шандула, І. Марочкін, А. Лапкін, С. Петров, В. Кравчук, І. Билиця та інші. Але варто зазначити, що в умовах постійної зміни векторів діяльності органів прокуратури України, змінюється й актуальність тих чи інших етичних засад професійної поведінки кожного окремого прокурора, що потребує додаткових досліджень і нових обґрунтувань.

Метою статті є вивчення й аналіз окремих особливостей етичних і моральних вимог, що ставляться до професійної поведінки прокурорів у процесі здійснення ними своїх повноважень, тобто в процесі здійснення прокурорської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 36 Закону України «Про прокуратуру», особа, призначена на посаду прокурора, набуває повноважень прокурора після складення Присяги прокурора такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), вступаючи на службу в прокуратуру, присвячую свою діяльність служінню Українському народові і Україні та урочисто присягаю: неухильно додержуватися Конституції та законів України; сумлінним виконанням своїх службових обов'язків сприяти утвердженню верховенства права, законності та правопорядку; захищати права і свободи людини і громадянина, інтереси суспільства і держави; постійно вдосконалювати свою професійну майстерність, бути принциповим, чесно, сумлінно і неупереджено виконувати свої обов'язки, з гідністю нести високе звання прокурора» [1]. Зі змісту присяги прокурора можна виділити низку етичних якостей, зокрема сумлінне виконання своїх службових обов'язків, принциповість, чесність, неупередженість і гідність. Але це лише невеликий перелік якостей, яким має відповідати прокурор.

Варто зазначити, що 27 квітня 2017 року Всеукраїнською конференцією прокурорів затверджено Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів. Подібні етичні кодекси зазвичай застосовуються в певних професійних сферах, які уповноважені державою на здійснення діяльності, що має неабиякий вплив на життєдіяльність

інших осіб. Розроблення і прийняття Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів можна назвати результатом плідної роботи під час здійснення прокурорами самоврядування. Схожі документи є найбільш ефективними, якщо вони затверджуються саме учасниками певної професійної групи, а дотримання їх вимог контролюється іншими незалежними органами.

Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів визначає основні принципи, моральні норми й правила прокурорської етики, якими повинні керуватися прокурори при виконанні своїх службових обов'язків і поза службою. Завданнями Кодексу є:

- забезпечення компетентного й ефективного здійснення прокурорами своїх професійних обов'язків на підставі додержання принципів верховенства права, законності, справедливості, неупередженості, визначення морально-етичних стандартів внутрішньої та зовнішньої комунікації;

- підвищення авторитету органів прокуратури та сприяння зміцненню довіри громадян до них;

- створення умов для розвитку в прокурорів почуття справедливості, відповідальності, відданості справі, додержання загальнолюдських моральних цінностей, запобігання проявам корупції;

- формування принципової морально-правової позиції у взаєминах із громадянами, колегами, керівниками й підлеглими [2].

Як зазначає В. Кравчук у науковій статті, правила прокурорської етики варто розглядати як норми професійної етики, як одну з галузей етичної науки, науки про мораль. Етичні принципи й положення є системою ідей та уявлень про правильну й неправильну поведінку, які вимагають виконання одних дій і забороняють інші. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів є зводом відповідних морально-етичних положень, за допомогою яких можна оцінити поведінку та діяльність прокурора з погляду таких цінностей, як справедливість, об'єктивність, неупередженість, гідність, добросовісність тощо. Нове процесуальне законодавство, яке суттєво оновлено в межах судової реформи, розраховане на етичну поведінку учасників судового розгляду, що додатково посилює її роль у професійній діяльності прокурорів. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів містить низку додаткових вимог, обов'язків та обмежень поряд із тими, що закріплені в законодавстві (профільному, процесуальному, антикорупційному), які прокурори прийняли щодо своїх дій і поведінки під час виконання службових обов'язків і поза службою. Для пересічних громадян, представників інших професій вони можуть здаватися навіть обтяжливими, проте прокурори прийняли ці обмеження добровільно й охоче. Це також можна розглядати як важливий трансформаційний захід системи прокуратури поряд із проведенням реформою та однією з форм реалізації прагнення прокурорів щодо посилення довіри громадян до них [3, с. 25].

Варто наголосити, що Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів містить перелік основних вимог до професійної поведінки прокурора. Серед них виділяють такі: верховенство права та законність; повагу до прав і свобод людини та громадянина, недопущення дискримінації; незалежність та самостійність; політичну нейтральність; презумпцію невинуватості; справедливість, неупередженість та об'єктивність; професійну честь і гідність, формування довіри до прокуратури; прозорість службової діяльності, конфіденційність; утримання від виконання незаконних наказів і вказівок; недопущення конфлікту інтересів; компетентність і професіоналізм; добросовісність, зразковість поведінки та дисциплінованість; повагу до незалежності суддів; подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; недопущення проявів корупції; вимоги до зовнішнього вигляду прокурора [2].

С. Петров указує на те, що закладені в Стандартах Міжнародної асоціації прокурорів норми фактично стали визначенням професійно-особистісних і морально-етичних вимог до прокурорів у національних правових системах багатьох країн світу. Ці самі положення закладено в основу прийнятих надалі міжнародних документів із питань професійної етики та поведінки прокурорів. Так, відповідно до Стандартів Міжнародної асоціації прокурорів, прокурори: 1) завжди підтримують честь і гідність своєї професії; 2) завжди поведуть себе професійно, відповідно до закону, правил та етики своєї професії; 3) завжди застосовують найвищі стандарти чесності й уважного ставлення; 4) завжди бувають у курсі розвитку поточного законодавства; 5) прагнуть бути стійкими, незалежними та неупередженими; 6) завжди сприяють здійсненню права обвинуваченого на справедливий суд, зокрема забезпечують, щоб свідчення на користь обвинуваченого збиралися відповідно до закону або вимог, справедливого суду; 7) завжди служать інтересам суспільства й захищають їх; 8) поважають, захищають і підтримують універсальну концепцію про гідність і права людини. Прокурори повинні виконувати свої обов'язки без страху, уподобань або заборонів, зокрема вони повинні: 1) виконувати свої обов'язки неупереджено; 2) не піддаватися впливу інтересів індивідуальних осіб або груп, тиску суспільства чи преси, поважати інтереси суспільства; 3) діяти об'єктивно; 4) об'єктивно підходити до обставин незалежно від того, покращують або погіршують вони становище підозрюваного; 5) згідно з місцевими законами або вимогами справедливого суду, прагнути забезпечити дотримання необхідного й повного розслідування з метою доказування винуватості чи невинуватості підозрюваного; 6) завжди прагнути до встановлення істини, сприяти в цьому суду й забезпечити законне та справедливе рішення для потерпілого, обвинуваченого й усього суспільства відповідно до закону та веління справедливості [4, с. 22]. Таким чином, можна відстежити певну схожість національних і міжнародних етичних вимог до діяльності й поведінки прокурорів.

На нашу думку, в умовах сучасного розвитку нашої країни найбільш актуальними морально-етичними вимогами до професійної поведінки прокурора є професійна честь і гідність і формування довіри до прокуратури; добросовісність, зразковість поведінки й дисциплінованість, а також недопущення проявів корупції. Тому пропонуємо розглянути їх більш детально в статті.

Положення Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів вказують, що прокурор повинен постійно дбати про свою компетентність, професійну честь і гідність. Своєю добросовістю, принциповістю, компетентністю, неупередженістю й сумлінним виконанням службових обов'язків сприяти підвищенню авторитету прокуратури та зміцненню довіри громадян до неї. У разі поширення неправдивих відомостей, які принижують його честь, гідність і ділову репутацію, за необхідності вживає заходів щодо спростування такої інформації, у тому числі в судовому порядку. Сприяти йому в цьому повинні керівники відповідних прокуратур [2]. Це означає, що ділова репутація без винятку кожного окремого прокурора прямо впливає на загальний авторитет органів прокуратури України. Задля забезпечення довіри суспільства до прокурорів необхідно неухильно дотримуватися положень чинного законодавства, які так чи інакше пов'язані з діяльністю прокуратури, починаючи з порядку добору кандидата на посаду прокурора, закінчуючи особливостями виконання функцій прокуратури. Це змогло б забезпечити якість та ефективність роботи прокурорських працівників і створити злагоджений механізм функціонування системи органів прокуратури взагалі.

А. Лапкін із цього приводу зазначає, що суворо дотримуючись букви і духу закону, прокурор не повинен здійснювати аморальних дій. Однак, крім слідування

моральним нормам, закладеним у законі, він має володіти власним, досить значним моральним потенціалом, який дасть змогу йому не порушувати зазначені норми. Зміст цих двох складників, у кінцевому підсумку, і має стати найважливішою гарантією утримання від помилок і правопорушень публічних обвинувачів у ході професійної діяльності [5, с. 14].

При виконанні службових обов'язків прокурор має дотримуватися загальноприйнятих етичних норм поведінки, бути взірцем доброчесності, вихованості й культури. Порушення службової дисципліни, непристойна поведінка є неприпустимими для прокурора й тягнуть за собою передбачену законом відповідальність. Прокурор повинен використовувати ввірене йому службове майно бережливо та лише за призначенням [2]. Відповідно до анкети доброчесності, прокурор має зазначати такі відомості: щодо вчинення дій, що порочать звання прокурора й можуть викликати сумнів в об'єктивності, неупередженості й незалежності, у чесності й невідкупності органів прокуратури; щодо своєчасності й достовірності декларування свого майна, доходів, видатків і зобов'язань фінансового характеру, а також членів сім'ї прокурора в порядку, установленому Законами України «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про запобігання корупції»; щодо відповідності рівня життя наявному в прокурора та членів його сім'ї майна й одержаним ними доходам; щодо вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення та порушення обмежень, передбачених законодавством у сфері запобігання корупції; щодо здійснення у випадках, не передбачених законодавством, втручання в службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їхніх рішень, дій чи бездіяльності; щодо сумлінного виконання обов'язків прокурора й неухильного дотримання Присяги працівника прокуратури; щодо застосування до прокурора заборон, передбачених Законом України «Про очищення влади», інші відомості [6].

Крім того, прокурор має суворо дотримуватися обмежень, передбачених антикорупційним законодавством, не допускати будь-яких проявів, які можуть створити враження корупційних, у тому числі вступати в позаслужбові стосунки з метою використання службових повноважень або службового становища; неправомірно втручатися або здійснювати у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, вплив на службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи суддів. Прокурор, якому стала відома інформація про порушення вимог частини першої цієї статті іншим працівником прокуратури, зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного керівника органу прокуратури [2].

Оскільки цьому питанню приділяється велика увага, розроблена Антикорупційна програма Офісу Генерального прокурора на 2021–2022 роки, згідно з якою заходами з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції в діяльності органів прокуратури України у 2021–2022 роках є аналіз стану запобігання та протидії корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням, виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» працівниками органів прокуратури України; виявлення корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури України, установлення причин та умов їх виникнення, реалізація заходів щодо їх усунення (мінімізації); удосконалення роботи з добору кадрів; ужиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів при виконанні повноважень працівниками органів прокуратури України та його врегулювання, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо запобігання й врегулювання конфлікту інтересів; запро-

вадження нових ефективних запобіжників учиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками органів прокуратури, зокрема щодо дотримання вимог фінансового контролю, недопустимості порушень обмежень і заборон, установлених законом; надання консультацій працівникам прокуратури стосовно дотримання вимог актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень і заборон, передбачених законом; перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних або юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора, засоби електронного зв'язку, щодо причетності працівників прокуратури до вчинення правопорушень; удосконалення організації роботи на основних напрямках діяльності органів прокуратури України; запобігання створенню корупційних ризиків у відомчих організаційно-розпорядчих документах; створення умов невідворотності відповідальності осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; проведення в установленому законодавством порядку спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в прокуратурі; заохочення й формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»; ужиття додаткових заходів навчального та методичного характеру щодо застосування й виконання положень антикорупційного законодавства працівниками органів прокуратури, підвищення їхньої кваліфікації та професійного рівня; ужиття заходів щодо матеріально-побутового забезпечення й соціального захисту працівників органів прокуратури України як важливих чинників стимулювання праці в органах прокуратури України й запобігання корупційним проявам; взаємодія з міжнародними та національними органами, установами й організаціями щодо розроблення заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням у діяльності органів прокуратури України; забезпечення доступу до публічної інформації; здійснення перевірки своєчасності подання декларацій працівниками органів прокуратури; реалізація антикорупційної програми Офісу Генерального прокурора та її періодичний перегляд з урахуванням ідентифікованих ризиків; інші заходи, визначені антикорупційним законодавством України [7].

Висновки. Отже, узагальнюючи вищевикладене, можемо сказати, що сьогодні професії прокурора приділяється велика увага, причому як дотриманню законодавчих положень при виконанні своїх обов'язків, так і морально-етичним вимогам професійної поведінки працівника органу прокуратури. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів відіграє особливо велику роль у питаннях регулювання професійної етичної поведінки прокурорів. Положення цього документа досить чітко регламентують етичні вимоги, що висувуються до прокурора, дотримання яких призведе не лише до підвищення ефективності функціонування всієї системи органів прокуратури України, а й до підвищення довіри суспільства до них і створення міцного авторитету серед інших органів державної влади. Крім того, відповідність кожного прокурора в Україні не лише етичним вимогам, що передбачені національними актами, а й морально-етичним засадам міжнародного значення викличе повагу й підтримку з боку міжнародної спільноти в процесах взаємної співпраці та діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/conv#Text> (дата звернення: 05.11.2021).
2. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів : Кодекс Всеукраїнської конференції прокурорів від 27 квіт. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> (дата звернення: 05.11.2021).
3. Кравчук В.М. Правила професійної етики у діяльності прокурорів. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 23–29. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/32/3.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
4. Петров С. Вимоги до етичної поведінки працівників прокуратури: Європейський досвід для України. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2015. № 4. С. 20–24. URL: http://jurnaluljuristic.in.ua/archive/2015/4/part_1/4.pdf (дата звернення: 05.11.2021).
5. Лалкін А.В., Сальніков М. Актуальні питання вимог до етичної поведінки працівників прокуратури. *Наука онлайн : міжнародний електронний науковий журнал*. 2019. № 5. С. 1–16. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/yurisprudentsiya/2019/5/aktualni-pitannya-vimog-do-etichnoyi-povedinki-pratsivnikiv-prokuraturi/> (дата звернення: 05.11.2021).
6. Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України : Наказ ГПУ від 16 черв. 2016 р. № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0875-16#Text> (дата звернення: 06.11.2021).
7. Про затвердження антикорупційної програми Офісу Генерального прокурора на 2021–2022 роки : Наказ Генерального прокурора від 12 бер. 2021 р. № 64. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=292036 (дата звернення: 06.11.2021).